

2017/06/01/university-autonomy-in-europe-eua-releases-comparative-analysis)

REFERENCES

1. Avtonomizaciya universy'tetiv yak skladova reformy` vy`shhoyi osvity` v Ukrayini. Analit`chna zapy`ska. [University autonomy as a component of the reform of higher education in Ukraine]. Kyiv.
2. Zakon Ukrayiny` «Pro vy`shhu osvitu». [About Higher Education]. – URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.htm [in Ukrainian]. Kyiv.
3. Kurko, M. N. (2010). Okremi organizacijno-pravovi zasady` stanovlennya i rozvy`tku vy`shhoyi osvity` v Ukrayini. [Separate organizational and legal principles of formation and development of higher education in Ukraine]. Kyiv.
4. Skokov, B. (2011). Rozrobka modeli efekty`vnogo chlena naglyadovoyi rady` akcionernogo tovary`stva. [Separate organizational and legal principles of formation and development of higher education in Ukraine]. Kyiv.
5. Spivakovs`ky`j, O. Try`vaye obgovorennya proektiv modelej upravlinnya zakladamy` vy`shhoyi osvity. [Discussions on models of management of

institutions of higher education]. Режим доступу: www.vnz.org.ua/novyny/podiyi/10398prodovzhuetsja-obgovorennja-proektiv-modelej-upravlinnja-zakladamy-vyschoyi-osvity-oleksandr-spivakovskyyj.

6. The European University Association – URL: <http://eua.be/activities-services/news/newsitem/2017/06/01/universityautonomy-in-europe-eua-releases-comparative-analysis>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВОРОБІЙОВА Оксана Петрівна – кандидат наук з державного управління, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Наукові інтереси: вища освіта, управління вищою освітою, забезпечення якості вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VOROBYOVA Oksana Petrivna – Candidate of Sciences (Ph.D.) in Public Administration, Leading researcher, Institute of Higher Education, NAES of Ukraine.

Circle of scientific interests: higher education, higher education management, quality assurance in higher education.

Дата надходження рукопису 16. 12. 2017р.

Рецензент – д.п.н. професор В. В. Радул.

УДК 37(09):784

КОЛОСКОВА Жанна Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: zhabakva@ukr.net

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНИ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Активна інтеграція України до світового культурного простору потребує повноцінного та всебічного вивчення її культурної спадщини з подальшим використанням і збереженням. Це завдання набуває сьогодні особливого значення і потребує вироблення певної стратегії. Зокрема, дослідження особливостей культурно-освітнього розвитку окремих регіонів України дозволить усвідомити досвід музичної освіти та глибше зрозуміти суть і динаміку змін, що відбувалися в культурному та освітньому розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми культурного розвитку Єлисаветградщини присвячено праці краєзнавців О. Чуднова, К. Шляхового, С. Бонфельда та С. Добровольської, музикознавчі дослідження О. Полячка, І. Блажкова, І. Нікольської. Цінним джерелом інформації про розвиток музичного професіоналізму на

Єлисаветградщині є робота М. Долгіх, яка аналізує музичне життя повіту в мистецтвознавчій площині

Мета статті – дослідити особливості діяльності просвітницьких товариств та культурних осередків Єлисаветградщини як каталізаторів розвитку культурно-мистецького життя означеного регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кінець XIX століття ознаменований посиленням просвітницьких тенденцій у розвитку музичної освіти на Єлисаветградщині. У складних суспільно-політичних умовах того часу і професійні митці, і аматори музичного мистецтва почали усвідомлювати необхідність організації постійних музичних колективів, активно діючих просвітницьких товариств та культурних осередків, які б засобами пропаганди найкращих зразків російської і світової музики сприяли розвитку культури та освіти Єлисаветградщини.

Одним з таких осередків було *Товариство*

любителів витончених мистецтв, засноване в жовтні 1884 року. Згідно зі статутом, виручка від концертної діяльності Товариства йшла на допомогу ремісничо-грамотному училищу та найбільш бідним учням Академії мистецтв, у минулому – випускникам рисувальних класів при Єлисаветградському реальному училищі. Активну участь у справі поширення освіти та культури на Єлисаветградщині брало також *Товариство поширення грамотності та ремесел*. Хоча його статут єдиною метою визначав пошук коштів для утримання безплатного ремісничо-грамотного училища, за сприяння товариства було засновано бібліотеку-читальню (1895 р.), народний дитячий садок (за ініціативи Н. Бракер); товариство долучилося до організації циклу загальнодоступних концертів та першої художньої виставки в Єлисаветграді [7].

1908 року в Єлисаветграді відбулася низка камерних концертів, що стало приводом для започаткування *Товариства камерної музики*, офіційно затвердженого 1911 року. Ініціаторами виникнення цієї організації були А. Гайсинський та М. Гольденберг-Славінська, до її складу в різний час уходили: Н. Нейгауз, Г. Пржишховська, О. Гайсинська, Г. Нейгауз, В. Гольдфельд та ін. Метою роботи Товариства була популяризація російської і зарубіжної класичної музики засобами активної концертної діяльності за допомогою поєднання двох видів мистецтва – слова та музики. Це не тільки пожвавило культурно-мистецьке життя міста, а й сприяло підготовці музично освіченої масової слухацької аудиторії, адже глядачі, з одного боку, отримували певний обсяг знань, необхідний для сприйняття музики певного композитора, з іншого, – набували слухацького досвіду.

Музично-просвітницьку діяльність Товариства камерної музики, останні концерти якого відбулися в 1913 році, продовжило Товариство любителів науки та мистецтва, засноване 1917 року в Єлисаветграді. Діяльність Товариства розвивалася в декількох напрямках:

- продовження традицій популяризації російського і зарубіжного музичного мистецтва шляхом концертного виконання творів Л. Бетховена, П. Чайковського, Й. Брамса та інших видатних композиторів а також через читання лекцій, які сприяли формуванню музичної культури глядачів та розвивали вміння вслухатися в музичний твір;

- організація благодійних концертів, кошти від яких спрямовувалися на потреби міста: збір коштів для придбання концертного рояля, допомога бідним ученицям, пораненим, жертвам єврейських погромів тощо;

- музичний супровід артистів під час їхніх гастролей до Єлисаветграда.

Аналіз членського складу єлисаветградських культурно-просвітницьких товариств засвідчив, що в різних музично-освітніх установах працювали одні й ті ж люди, зокрема, важливою була організаційна діяльність музичних династій, а змістові й методичні аспекти музичної освіти аматорів і професіоналів багато в чому зближувались та взаємодіяли. Це є свідченням єдності музично-освітнього простору, яка, на думку С. Дорошенко, виступає однією з головних особливостей процесу, змісту та організації музичної освіти в провінції [4].

Єдність музично-освітнього простору в масштабі Єлисаветграда засвідчує, наприклад, діяльність музичної династії Нейгаузів, де батьки і діти не тільки займалися викладацькою діяльністю, а й брали участь у культурно-просвітницькому житті міста, виконували громадські обов'язки та проявляли активну громадянську позицію. Показовою є також багатогранна діяльність С. Пузенкіна, музиканта-педагога, музичного критика, культурно-громадського діяча та колекціонера; А. Гайсинського, засновника віолончельної школи, організатора Товариства камерної музики та редактора журналу «Бюллетень театра и музыки»; М. Славінської-Гольденберг, музиканта й педагога та інших.

Доба Першої світової війни розглядається істориками в контексті загострення політичних і національних суперечностей у Російській імперії та активізації національно-визвольного руху в Україні. Однією з характерних рис цієї доби був стрімкий розвиток культурно-громадських організацій національного спрямування, зокрема осередків «*Просвіти*».

На Єлисаветградщині товариство «*Просвіта*» веде початок з 1918 року. Головним завданням діяльності товариства було проведення широкої культурно-освітньої роботи, яка передбачала відкриття безкоштовної бібліотеки-читальні, проведення поширеного просвітницького лекційного курсу, відкриття першого повітового з'їзду просвітян та курсів української мови, продаж україномовних книжок та пропагування українських підручників серед вчителів під час учительських курсів, організацію хорових колективів та музично-театральних осередків. Зауважимо, що до хористів зараховували лише музично здібних осіб, які знали елементарну музичну грамоту. Без знання нот приймали лише в якості кандидатів у члени хору. Для них згодом у Єлисаветграді планувалося відкрити школу нотної грамоти, куди бажаючі мали змогу записатися [8].

Активна діяльність громадських культурно-просвітницьких товариств була свідченням високого загального рівня культури єлисаветградців, який було

належним чином відзначено дослідниками. Зокрема, П. Волкова, упоряднича спогадів А. Тарковського, зазначала наповненість «маленького міста» особливою атмосферою театру, музики та напруженою енергією художності. Дослідниця наголошувала, що рівень елісаветградської культури був нетиповим для звичайної провінції Російської імперії: «на провінційну та культура була зовсім не схожа, хоча й вийшла з провінції» [6, с. 40–41]. Зазначимо, що жителі міста не тільки гостинно приймали знаменитих музикантів, про що є згадки у листах Ф. Ліста та М. Мусоргського, а й самі активно реагували на події в музичному світі.

1876 року в Єлісаветграді почала тричі на тиждень виходити місцева газета «Єлісаветградский вестник», яка була першою повітовою газетою в Російській імперії. Адрес-календар та довідник «Єлісаветград на 1888 год» засвідчував, що мешканці міста та навколишні поміщики виписували багато газет і журналів російською, французькою та німецькою мовами. Заслугове на увагу той факт, що в Єлісаветграді активно розвивалася бібліотечна справа, що є, на нашу думку, один із показників високого культурного розвитку регіону.

З 1912 року в дореволюційному Єлісаветграді започатковано спеціальний журнал з мистецтва – «Бюллетень театра и музыки», редактором якого був А. Гайсинський. У 1913 – 1914 рр. у якості додатку до журналу виходив щотижневик «Музыкально-литературный вестник», редактором-видавцем якого був М. Портной. Завдання цих періодичних мистецьких видань полягало не тільки в тому, щоб інформувати читачів про новини в музично-літературно-театральному світі, вони також сприяли формуванню естетичних смаків громадськості.

1918 року в Єлісаветграді зусиллями скрипаля А. Лип'яньського було засновано міський оркестр, поява якого характеризувала розвиток міської культури на теренах Російської імперії і свідчила про зростання культурно-просвітницьких тенденцій в освітньому розвитку держави. Впливаючи на формування масової музичної культури та прищеплюючи гарний музичний смак, міський оркестр у Єлісаветграді виконував завдання загальної музичної освіти. Джерела засвідчують визнання рецензентами високого виконавського рівня виступів оркестру та витонченого художнього смаку диригента А. Лип'яньського.

Аналіз матеріалів дослідження показує, що музичне мистецтво Єлісаветграда поступово переставало бути прерогативою салонів і ставало більш доступним для різних прошарків населення. Жвава концертна

діяльність за участі місцевих музикантів і гостей міста виконувала не тільки просвітницьку функцію, а й навчально-виховну, сприяла неабиякій зацікавленості населення музикою та прищеплювала бажання не тільки слухати музику, а й самим її виконувати.

Потяг до здобуття професійної музичної освіти, що особливо загострився на початку ХХ століття, був проявом загальної тенденції до професіоналізації єлісаветградської музичної культури. Пік культурного ренесансу Єлісаветградщини припав на 1919 рік, коли загальний хаос, скрутне матеріальне становище та руйнація шляхів сполучення обмежили здатність вільного пересування митців за межі регіону та створили передумови для скупчення на одній території великої кількості музикантів різного професійного рівня – від студентства до видатних постатей у світі музичного мистецтва. Саме на цьому етапі, завдяки консолідації митців та активній участі в музично-просвітницькому русі на теренах регіону, культурно-мистецьке життя міста досягло небаченого досі розвою.

6 лютого 1919 року в Єлісаветграді було встановлено радянську владу, внаслідок чого культурне життя міста відразу активізувалося. У березні був створений Підвідділ мистецтва при відділі народної освіти, до складу якого входили секції музики, кіно, театру, образотворчого мистецтва, охорони пам'яток тощо. Очолив музичний комітет скрипаль Б. Гайсинський, членами комітету було обрано К. Шимановського, Г. Нейгауза (завідувач відділу піанізму, С. Пузенкіна (завідувач теоретично-хорового відділу) та В. Дешєвова (секретар комітету та член теоретичного відділу) Діяльність музичного комітету стала якісно новим етапом у розвитку музичної освіти на Єлісаветградщині. Можна виділити декілька напрямків діяльності комітету: – організація у вихідні та святкові дні виставок, концертів, роз'яснювальних лекцій з мистецтва з ілюстраціями у формі виступів солістів, хору, квартету й симфонічного оркестру; заснування Радянського квартету, Тріо й радянського оркестру з метою надання початкових знань, необхідних для сприйняття музики; – започаткування мистецьких навчальних закладів, зокрема створення музичних шкіл у районах міста та повіту; організація радянської консерваторії з безкоштовним навчанням; – сприяння створенню нотної бібліотеки та магазину музичних товарів.

Зважаючи на те, що система загальної музичної освіти перебувала на початковому етапі свого формування, музиканти Єлісаветградщини добре усвідомлювали необхідність і важливість ролі просвітництва в

процесі всебічного музичного розвитку населення. На цьому етапі розвитку музичної освіти на Єлисаветградщині музично-просвітницька діяльність культурних діячів проходила не тільки у формі концертів, а й у формі концертів-мітингів та лекцій-концертів. Поява нових форм музично-просвітницької діяльності була зумовлена змістом та характером зустрічей з пролетаріатом. Наприклад, форма концерту-мітингу поєднувала в собі повідомлення нової політичної інформації та музичні виступи артистів. Лекція-концерт була засобом популяризації мистецтва серед робітників, селян і солдат Єлисаветградщини. Це була нова аудиторія, яка потребувала підготовки до слухання серйозних класичних творів, тому кожен концерт розпочинався вступним словом з інформацією про композитора та його творчість. Лекторські роз'яснення були доступними для розуміння та сприяли зацікавленню єлисаветградців академічною музикою.

Г. Нейгауз, згадуючи цей період свого життя, писав, що характер діяльності музичного комітету спочатку був хистким, але з часом головним напрямом діяльності стало влаштування концертів. Силами видатної співачки Л. Балановської та декількох провінційних співаків під керівництвом А. Лип'яньського була поставлена опера П. Чайковського «Євгеній Онєгін». У виконанні Г. Нейгауза та К. Шимановського на двох роялях звучали симфонічні твори видатних російських композиторів П. Чайковського («Ромео та Джульєтта», «Франческа да Ріміні»), М. Римського-Корсакова («Шахерезада»), М. Балакірева («Тамара»), а також деякі симфонії Л. Бетховена та Р. Шумана, скрипкові сонати та тріо Л. Бетховена. Концерти влаштовували у великій залі колишньої жіночої гімназії, вони користувалися великим успіхом у місцевої громади [5].

Вивчення єлисаветградських періодичних видань засвідчило численні виступи Г. Нейгауза, спрямовані на пропагування фортепіанної музики. Рецензії на його сольні виступи характеризували Г. Нейгауза як «дійсно видатного піаніста вищого гатунку», відзначали видатний виконавський талант молодого артиста, який межував з геніальністю, та підпорядкування високої технічної майстерності загальнохудожній концепції твору. Також наголошувалося на тому, що натхненна гра піаніста була доступна для розуміння і професіоналу, і аматору музики, незважаючи на високу складність виконуваної програми.

Заслуговує на увагу прагнення музичного комітету ознайомити єлисаветградців з

камерною музикою, що стало можливим завдяки створенню Радянського квартету (Б. Гайсинський, Мекскі, В. Гольдфельд і С. Шапіро) та виконавству співачок М. Щегловитової, Л. Біляєвої та ін. Також за підтримки музичного комітету в Єлисаветграді було започатковано Оперне товариство, до складу якого входили відомі оперні співаки: Л. Балановська, М. Щегловитова, Я. Зав'ялов, О. Урбан-Волковицька, М. Дези-Дорн та ін. Завдяки активній роботі Товариства було здійснено постановки «Пікової дами» П. Чайковського, «Фауста» Ш. Гуно, «Травіати» Дж. Верді, «Демона» А. Рубінштейна, «Кармен» Ж. Бізе, «Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні та «Паяців» Р. Леонкавалло. Вистави Оперного товариства користувалися великою популярністю та відбувалися чотири рази на тиждень [1].

Одним з векторів діяльності музичного товариства було сприяння розвитку методики музичного навчання на Єлисаветградщині шляхом раціонального підходу до засвоєння нотної грамоти, розробленого Г. Нейгаузом. Ця новаторська система нотації була винайдена ним ще у 1880-ті роки та після друку в Німеччині (1906) широко обговорювалася музикознавцями на сторінках європейської преси. 1910 року система нотації Г. Нейгауза була позитивно оцінена піаністом С. Блуменфельдом як раціональна новація, яка значно спрощує оволодіння нотною грамотою для початківців [2]. На думку музикознавця М. Долгіх, поширенню системи Г. Нейгауза на території європейських країн перешкодила Перша світова війна, і популяризація цієї новації стала можливою тільки в добу піднесення музичного життя на Єлисаветградщині в 1919 році [3]. Уведення нотного співу до навчального курсу музичних осередків регіону потребувало відповідної методичної підготовки музичних керівників, тому система спрощеного оволодіння нотною грамотою набула значного поширення серед педагогів регіону. Аналіз джерельної бази дослідження засвідчив багаторазове прочитання лекції про новаторські досягнення Г. Нейгауза в різних товариствах та визнання їх цікавими та корисними як для професійних музикантів, так і для аматорів від мистецтва.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, діяльність музичних товариств та культурно-громадських осередків була якісно новим етапом у розвитку музичної освіти на Єлисаветградщині, оскільки відіграла важливу роль у процесі культурно-мистецького розвитку регіону. Особливого значення при цьому набувала діяльність музичного комітету підвідділу мистецтв, який сприяв формуванню системи музичної освіти на Єлисаветградщині та проводив активну

культурно-просвітницьку роботу із залучення широких пролетарських мас до музичного мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Блажков І. До 110-ї річниці з дня народження Кароля Шимановського / Ігор Блажков // Єлисавет. – 1992. – № 7. – С. 2–3.
2. Blumenfeld С. Новая (естественная) система Густава Нейгауза / Сигизмунд Blumenfeld // Русская музыкальная газета. – 1910. – №43. – стб. 934–937.
3. Долгих М. Густав Вильгельмович Нейгауз – музыкант, педагог, просветитель: этапы творческой жизни / М. Долгих // Студії мистецтвознавчі. Театр. Музика. Кіно. – К.: ІМФЕ, 2008. – Вип.4. – С. 47–56.
4. Дорошенко С. И. История музыкального образования во Владимирском крае (XIX – XX вв.) в контексте диалога со столичными музыкально-педагогическими идеями [Электронное научное издание] / С. И. Дорошенко // The Emissia. Offline Letters. – июль 2011. – Режим доступа к журн.: <http://www.emissia.org/offline/2011/1617.htm>.
5. Нейгауз Г. Г. Размышления, воспоминания, дневники. Избранные статьи. Письма к родителям / Г. Г. Нейгауз / [Общ. ред. С. Нейгауза, Д. Житомирского, Я. Мильштейна]. – М.: Советский композитор, 1983. – 527 с.
6. Тарковский А. Ностальгия / Андрей Тарковский / [Сост. П. Волкова] / – М.: АСТ: ХРАНИТЕЛЬ: Зебра Е, 2008. – 494 с.
7. Федоровский Н. Ф. Сорокалетие просветительного общества. Воспоминания учредителя / Н. Ф. Федоровский // Ежегодник «Голоса Юга»: Адрес-календарь и справочная книга по г. Елисаветграду и уезду: В 2 ч. – Елисаветград: Голос Юга. – 1913. – Ч. 1. – 167 с.
8. Шевченко С. Весна «Просвіти»: українські солов'ї / С. Шевченко // Народне слово. – 2004. – 8 квітня. – С. 3–11.

REFERENCES

1. Blazhkov, I. (1992). *Do 110-yi richnytsi z dnia narodzhennia Karolia Shymanovskoho*. [To the 110th anniversary of the birth of Karol Szymanowski]. Kirovograd.
2. Blumenfeld, S. (1910). *Novaya (estestvennaya) sistema Gustava Neygauza*. [New (natural) system Gustav Neuhaus]. Moscow.

3. Dolgih, M. (2008). *Gustav Vilgelmovich Neygauz – muzykant, pedagog, prosvetitel: etapy tvorcheskoy zhizni*. [Gustav Neuhaus, musician, teacher, educator: stages of the creative life]. Kyiv.
4. Doroshenko, S. I. (2011). *Istoriya muzykalnogo obrazovaniya vo Vladimirskom krae (XIX – XX vv.) v kontekste dialoga so stolichnyimi muzyikalno-pedagogicheskimi ideyami* [Elektronnoe nauchnoe izdanie]. [The history of music education in the Vladimir region (XIX – XX centuries) in the context of the dialogue with the capital's musical and pedagogical ideas].
5. Neygauz, G. G. (1983). *Razmyishleniya, vospominaniya, dnevniki. Izbrannyye stati. Pisma k roditelyam*. [Thoughts, memories, diaries. Featured articles. Letter to parents]. Moscow.
6. Tarkovskiy, A. A. (2008). *Nostalgiya*. [Nostalgia]. Moscow.
7. Fedorovskiy, N. F. (1913). *Sorokaletie prosvetitel'nogo obshchestva. Vospominaniya uchreditelya*. [The fortieth anniversary of the educational society. Memories of the founder]. Kirovograd.
8. Shevchenko, S. (2004). *Vesna «Prosvity»: ukrainski solov'i*. [Spring «Enlightenment»: the Ukrainian nightingales]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОЛОСКОВА Жанна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: вивчення особливостей розвитку музичної освіти на Єлисаветградщині.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOLOSKOVA Zhanna Volodymyrivna – Candidate of Pedagogic Science, a senior lecturer in vocal and choral disciplines and methods of musical education at Centralukrainain Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: the study of music education in Elisavetgrad.

*Дата надходження рукопису 29. 01. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор С. Г. Мельничук.*

УДК 678.11.23.

ЛОКАРЕВА Юлія Валеріанівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: lokareva@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПРОЕКТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні педагогічні технології передбачають новий підхід до

навчання, виховання та формування особистості студента. Традиційна система освіти недостатньо орієнтована на